

Anmeldelser

**Georg Nørregård: Efterkrigsår i dansk udenrigspolitik
1815-24. København 1960. 208 sider**

I 1948 erhvervede *Georg Nørregård* sig doktorgraden ved sit arbejde om »Danmark og Wienerkongressen 1814—15«. Seks år senere behandlede han, hvad der for Danmark gik forud for Wienerkongressen, nemlig »Freden i Kiel 1814« (1954). Nu atter seks år efter har han i ovenstående værk givet en udførlig fremstilling af, hvordan dansk udenrigspolitik formede sig i det tiår, der fulgte efter Wienkongressen. Når hertil føjes, at dr. Nørregård for Kildeskriftselskabet i 1953 udgav Niels Rosenkrantz' dagbog fra Wienkongressen: *Journal du Congres de Vienne 1814—1815*, forstår man, at forf. har mange års fortrolighed med den pågældende periode.

Sammenlignet med de to foregående bøger er den sidste bogs emner selvsagt mindre spændende og interessante. Omkring halvdelen af bogen behandler det økonomiske opgør mellem Danmark og Norge som følge af Norges afståelse til Sverige. Derefter følger kapitler om »Overtagelsen af Lauenburg«, »Elben og Hamburg«, »Forbundsdagen i Frankfurt« og »Det holstenske forfatningsspørgsmål«. I slutningskapitlet resumeres de behandlede emner, og forud for dette findes et kort kapitel med en smuk karakteristik af udenrigsministeren Niels Rosenkrantz (d. 7. januar 1824). Det er hans embedstid, fremstillingen stort set omhandler.

Er emnerne end mindre interessante, forekommer læsningen af bogen mig dog interessant nok. Nørregård er en god skribent. Bogen er vel disponeret, og fremstillingen er klar og sober. Den læses med megen behag. Jeg kan bl. a. henvise til skildringen af brødrene Joachim og Chr. Bernstorffs brevveksling (s. 18): »Brødrene var familiemennesker mere end statsmænd. Deres private brevveksling klynker over sygdom og hverdagens småsorger. Man bliver træt deraf. Man spørger, om de var så fremragende statsmænd, og man har svært ved at tro det«. Om et aktstykke,

som den svenske udenrigsminister Lars v. Engeström afgav 1819 vedr. det norske gældsspørgsmål, hedder det (s. 78), at den deri hævdede opfattelse forsvares »med en argumentation, som kunne kræve en doktordisputats for sig, hvis man skulle finde ud af, hvad den indeholdt af ret og uret«. — Da man i bogen færdes mellem diplomater, stifter man bekendtskab med disses nydelsesrige oplevelser: en kørsel i kongens egen vogn, en middagsindbydelse, en orden eller en gulddåse, der vankede til forhandlerne, når en overenskomst endelig var bragt i havn. Så længe forhandlingerne med Sverige stod på, krydres også fremstillingen af og til med Carl XIV Johans gasconnader.

Hvorvidt Georg Nørregård er den nulevende danske historiker om danske emner, der har tilbragt mest tid med studier i udenlandske arkiver, skal jeg lade stå hen. Men omfattende studier i udlandet har han drevet. Således har han til det foreliggende arbejde gjort studier i arkiverne i Oslo og Stockholm, i London og Wien, i de preussiske arkiver i Merseburg (Østtyskland), for enkelte spørgsmåls vedkommende også i Paris og Hannover. Desuden er brugt de i København og Stockholm opbevarede film af russiske akter. Selvfølgelig er det danske rigsarkivs arkivalier benyttede — ligesom den trykte litteratur.

Af de fremmede depecher møder vi en overvældende rigdom anførte i det omfattende notestof. Det har åbenbart været Nørregårds hensigt, at intet af det ham gennemgåede stof måtte gå til spilde. Talrige noter tjener derfor mindre (eller slet ikke) som kildested for fremstillingen end (eller men) som henvisning til, at sagen (begivenheden) også er nævnt i de og de depecher, uden at vi i øvrigt oplyses om, hvorvidt dette er af nogen betydning. Da Frederik VI 1822 fik den engelske hosebåndsorden, belægges dette i noten (s. 13, note 4) med talrige depecher. Ved omtalen af Dampes arrestation i efteråret 1820 henvises til udenlandske depecher (s. 146, anm. 44) og ligeledes ved skildringen af hyldest ved prins Christians fødselsdag sept. 1822 (s. 146, anm. 4). Skønt jeg forstår hensigten hermed, ville jeg have foretrukket et mere skønsomt udvalg af kildesteder eller henvisninger. Som de nu optræder, forekommer talrige af dem mig i hvert fald at have liden eller ingen betydning for læseren.

I forbindelse med denne lidt kritiske bemærkning vil jeg gerne omvendt fremhæve det gode og udførlige kapitel i bogens begyndelse om »Diplomatiet«, hvor både de danske diplomater og de fremmede gesandter passerer revue. Det er en nyttig og udmærket oversigt.

Det nye stof, som Nørregård har tilført forskningen, stammer

i det hele fra de udenlandske arkiver. De behandlede emner har jo ellers for længst været gjort til genstand for grundig forskning. Det dansk-norske økonomiske mellemværende er således, som forf. henviser til, behandlet af nordmændene Yngvar Nielsen og Halvdan Koht. Men også bortset fra Nørregårds inddragen af det udenlandske materiale gør det godt at se en så rolig og lidenskabsløs dansk fremstilling: »Ved tillægskonventionen af 1820 blev der fra dansk side ydet Norge retfærdighed i en del enkeltspørgsmål, og man tør sige, at den danske befolkning søgte at tage afsked med broderfolket så honnet som muligt; men ved de mange små indrømmelser hidrog man føleligt til at formindske den beskedne sum, som ved septemberkonventionen af 1819 var fastsat som Norges part i det gamle dobbeltmonarkis statsgæld« (s. 100).

Havde dr. Nørregård haft lejlighed til at se Torvald T:son Höjers bog om »Carl XIV Johan. Konungatiden«, udkommet s. å. som Nørregårds, havde han vel nok tilføjet eller korrigeret et og andet i sin fremstilling. Jeg kunde f. eks. tænke mig, at Carl Johans, hos N. s. 55 anførte udtalelse var blevet erstattet med Höjers langt mere malende (s. 28 f.): »Vad hava vi att frukta av Österrike, som ligger vid världens ände? Och Preussen sedan? Med en enda fregatt kan jag ruinera dess handel, och England skulle vara den första att skratta däråt. England skulle stå på min sida«.

Nørregård betoner med rette (s. 70) den virkning, som Carl Johans brev af 7. januar 1819 til kejser Alexander havde på forholdet mellem ham og kejseren. Men hans fremstilling giver én det indtryk, at dette brev adskilte sig fra Carl Johans svar til de andre tre magter (England, Østrig, Preussen), der sammen med Rusland havde henvendt sig til ham om det dansk-norske gældsspørgsmål. Men den passus (om stormagternes truende formynderskab over de mindre magter), der vakte Alexanders vrede, var, som Höjer (s. 37 f.) anfører, fælles for alle fire breve, og skrivelsen til Alexander var i øvrigt venskabeligt affattet. Alligevel blev reaktionen uden sammenligning stærkest i Petersborg.

Nørregårds behandling af »Det holstenske forfatningsspørgsmål«, der blev så skæbnesvangert for monarkiet, er forholdsvis kortfattet. Der foreligger også tidligere mere eller mindre udførlige fremstillinger af dette, hvortil N. henviser: A. D. Jørgensens afhandling fra 1895, den nyligt afdøde lektor J. Ostenfelds disputats fra 1909: »Studier over Stemninger og Tilstande i Holsten 1815—30«, arkivdirektør Paul Richters afhandling (fra 1929) i Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw.-Holst. Geschichte (LVIII)

og oversigten i 1. bd. (1931) af Hans Jensens værk »De danske Stænderforsamlings Historie«. Da N. yderligere anfører et par afhandlinger af prof. Alex. Scharff i Zeitschrift (fra 1956 og 1957) om petitionsbevægelsen 1816—18 i sønderjyske byer, burde han her nok have nævnt også Knud Fabricius' tidligere redegørelse herfor i bd. 4 (1937) af »Sønderjyllands Historie«.

Det vilde have været noget af et mirakel, om der ikke i et af datoer, noter og numre så opfyldt (overfyldt?) værk som dr. N.s fandtes en del trykfejl eller unøjagtigheder. Ved min gennemlæsning har jeg bemærket en del af »mindre storrelsesorden«, og dem skal jeg lade ligge. Jeg har imidlertid foretaget et par tilfældige stikprover, og udfaldet af disse har ikke været absolut gunstigt.

S. 144 skriver dr. N., at hen på sommeren 1818 fik kong Frederik fra Chr. Bernstorff efterretning om, at ønsket om en stænderforfatning var aftagende blandt holstenerne. Derpå anføres, hvad B. skrev, og af brevet forstås, at han mærkeligt nok skrev på dansk. Som kildested nævnes Frederik VI.s arkiv, nr. 89. Denne pk. indeholder rigtigt breve fra Bernstorff (fra 1802). Men brevet er ikke fra Bernstorff, men fra Mosting og befinder sig i Frederik VI.s arkiv, nr. 90. Det er aftrykt i Hans Jensens nævnte bog I, s. 52. At N. dog ikke har hentet sit citat herfra, fremgår med tilstrækkelig tydelighed af den fejllæsning, han er kommet ud for. Hos Hans Jensen er brevet korrekt gengivet.

S. 149 omtaler dr. N. det slesvig-holsten-lauenborgske cancellis »bemærkninger« fra januar 1823 til det Dahlmannske klageskrift til forbundsdagen. Han gengiver, hvad disse bemærkninger gik ud på, idet han herved refererer Otto Moltkes brev af 28. januar. I stedet for at bruge det traditionelle udtryk om de landdagsberettigede: »prælater, ridderskab og stæder« erstatter han det sidste — formentlig for afvekslings skyld — med »byernes borgere«. Rent bortset fra, at ikke alle byer var landdagsberettigede, synes ændringen lidet heldig, når man tænker på byernes aristokratiske forfatninger.

Som en trykfejl eller lapsus må udtrykket, ligeledes s. 149, »kvart- og procentskatten 1781« for kvartprocentsskatten anses. Når N. s. side taler om, at ridderskabet indtil 1816 uden protest betalte »skatteforhøjelsen af 1812«, må det være en misforstået gengivelse af Otto Moltkes udtalelse, at ridderskabet indtil 1816 uden protest betalte »de senere forhøjelser af skatten af 1802«. — Lidt rigeligt med små unøjagtigheder (eller trykfejl) forekommer s. 151 f. Datoen 16. juli skal være den 10. Eybens depecher nr. 466 og 467 (s. 152, anm. 69) er fra svigersønnen Pechlin og findes

ikke i pk. Holsten 13, men Holsten 12. At Eybens depeche s. 152, anm. 72 angives som nr. 47, forstår man, er en trykfejl; den har nr. 471.

Det vides, at dr. Nørregård har til hensigt at fortsætte sine studier over dansk udenrigspolitik for tiden efter 1824 og frem til 1848. Dansk historieforskning vil herved sikkert blive beriget med meget nyt materiale fra udenlandske arkiver. At det også er af stor værdi med en omhyggelig og nøjagtig gengivelse eller behandling af vort hjemlige kildestof, finder jeg det uforment yderligere at betone. — Vi har i dr. Nørregård en særdeles interesseret og flittig forsker og en skribent, hvis gode, jævne dansk falder behageligt i ens øren.

Holger Hjelholt.

Danske Voldsteder fra Oldtid til Middelalder. Vilh. la Cour og Hans Stiesdal. Tisted Amt. Nationalmuseet. København 1957. 349 sider.

»Hr. Skammel han bor sig i Nør i Ty, han er baade rig og kaad«. Saaledes begynder, og nok saa fredsommeligt, den berømte Folkeviser, der ender i Drab og Blod, forvoldt af en af Hr. Skammels 5 Sønner. »Fordi træder Ebbe Skammelsen saa mangen Sti vild«. Uvilkaarligt rinder dette middelalderlige Herregaardsdrama En i Hu, naar man staar overfor det af Vilh. la Cour og Hans Stiesdal, paa Nationalmuseets Vegne, udgivne monumentale Værk om Tisted Amts Voldsteder. Gaar man ud fra, hvad Forskerne synes at være enige om, at denne Vise bygger paa lokal tylandsk Tradition og at den tilhører vor ældre Middelalder, senest blevet til ved Midten af 14 Aarh., rejser det Spørgsmaal sig ganske naturligt: Hvor boede Hr. Skammel og hvordan? En gammel stedlig Tradition peger paa Gaarden Nordentoft i Sjørind Sogn. Men i Virkeligheden ved man intetsomhelst derom.

Og alligevel — for den, der gaar i Gang med dette digre og lærde Voldstedsværk, vil det ikke være nogen Skade til, om under Læsningen en dæmpet Klang fra Ebbe Skammelsønvisen toner i hans Sind. Det udvider Synsranden!

Det foreliggende Værk er det første Resultat af en planlagt, systematisk Gennemgang af samtlige Amters Voldsteder. Det er klart og enkelt opdelt. Efter et vejledende Forord, med Meddelelse ogsaa om Nationalmuseets Arbejde med vore Voldsteder fra 1870'erne — altsaa nu snart gennem 100 Aar — følger en Ind-